neolitinės gyvenvietės, Lapainios upės kairiajame krante, 170 m į V nuo Lapainios upės, ant dviejų neaukštų ariamų kalvelių. Ant R kalvelės buvo aptikta tik titnaginių dirbinių: skaldytinis, nuoskalos ir 2 skeltės. Ant antrosios - V - kalvelės buvo aptikta titnaginių dirbinių: šoninis gremžtukas, grandukas, skaldytiniai, skeltės, be to, molinis verpstukas. Atskirose kalvelių vietose gali būti išlikęs kultūrinis sluoksnis.

Pagal radinius ant V kalvelės būta žalvario amžiaus gyvenvietės, o ant R - neolitinės.

Žydiškių radimvietė (Nemaitonių seniūn.) yra PV kaimo pakraštyje, 50 m į P nuo Žydiškių kapinių, Švenčiaus ežero Š pakrantėje, ant dviejų neaukštų kalvelių. Arime aptikta 14 titnaginių dirbinių: retušuotų skelčių, nuoskalų; akmeninių tinklų pasvarų, žiestos keramikos. Tai, matyt, neolitinės gyvenvietės pėdsakai ir vėliau čia buvusios kaimavietės liekanos. Atskirose buvusios gyvenvietės vietose gali būti išlikęs kultūrinis sluoksnis.

Andrzej Kola, Vladas Žulkus

Viduramžių pabaigos - Naujųjų laikų pradžios tilto Platelių ežere povandeniniai archeologiniai tyrimai 1995 metais

Senovinio tilto Platelių ežere (Plungės r.) povandeninius archeologinius tyrimus 1995 m. pradėjo Torūnės universiteto Archeologijos ir etnologijos instituto povandeninės archeologijos laboratorija (vadovas prof. dr.hab. Andrzej Kola), KU VLP IC ir Žemaitijos nacionalinio parko ekspedicija. Jos sudėtyje buvo Torūnės universiteto povandeninės archeologijos specialistai (Malgorzata Grupa ir Wojciech Szulta), Torūnės universiteto povandeninės archeologijos specializacijos studentai ir šio universiteto Povandeninės archeologijos akademinio klubo nariai, Klaipėdos universiteto studentai akvalangistai ir kiti Klaipėdos povandenininkų klubo "Nautilius" nariai bei Klaipėdos 7-ojo dragūnų Pamario gynybos bataliono

narai-plaukikai (instruktorius - vyr. ltn. Valerijus Krisikaitis).

Jungtinė Torūnės universiteto ir KUVLP IC ekspedicija vyko 1995 m. liepos 3-22 d. Povandeninio tilto Platelių ežere tyrimų tikslai buvo dvejopi: moksliniai ir didaktiniai. Visų pirma, tyrimų duomenys turėjo papildyti žinias apie tiltų statybos tradicijas Rytų Europoje. Didaktine prasme tai buvo gera proga apmokyti studentus archeologus, kurie jau specializuojasi povandeninės archeologijos srityje (studentai iš Torūnės), ir studentus iš Klaipėdos, kurie, išėję narų paruošimo programą, ketina pasirinkti povandeninės archeologijos specializaciją arba talkinti tokiuose tyrimuose. Platelių ežeras didaktinei programai buvo pasirinktas dėl skaidraus vandens, gerai išlikusių tilto reliktų ir nedidelio gylio tyrimų vietoje (maksimalus gylis - 12 m).

Apie 275 m ilgio senovinio tilto Platelių ežere tarp Šventorkalnio ir Pilies salos liekanos yra nuo seno žinomos. Pagal turimus istorinius šaltinius pilį saloje galima datuoti XV-XVI a. Senų statinių pėdsakai saloje, ypač jos ŠV dalyje, yra atsekami pagal plytas, skiedinio trupinius, keramiką, medžio anglis. Tokiam pat laikotarpiui yra skiriamos ir tilto liekanos, kurios po vandeniu buvo žvalgytos 1986-1988 m. (vad. V. Žulkus) (žr. ATL 1986 ir 1987 metais V., 1988. P.187-190; ATL 1988 ir 1989 metais. V., 1990. P. 210-212). Tada buvo dalinai apmatuotos tilto liekanos, iš ežero dugno iškeltos medžio konstrukcijos, keramika, medinis luotas.

Ekspedicijai paruošti, susipažinti su objektu ir nufilmuoti mokymo tikslais tilto liekanas po vandeniu 1994 m. spalio mėn. iš Torūnės buvo atvykusi 4 žmonių - archeologų ir narų - grupė. 1995 m. gegužės mėn. vėl apsilankę lenkų archeologai su povandeniniu detektoriumi prie tilto dugne aptiko geležinį žeberklą ir geležinį bombardos sviedinį (pav. 31). Šie radiniai patvirtino tilto liekanų datavimą XV-XVI a.

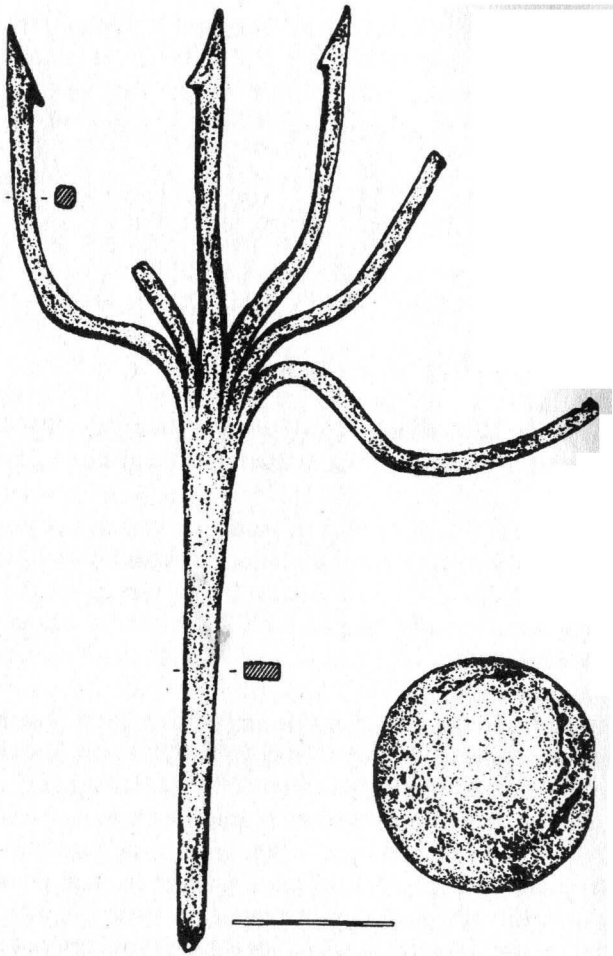
Nuo 1995 m. Plateliuose jau užsibrėžta tyrinėti sistemingai, todėl darbai buvo planuojami turint omenyje jų tęstinumą. Ežero pakrantėje prie Šventorkalnio buvo įrengta stovykla, pastatytas lieptas prie ežero ir prieplauka. Ekspedicija buvo apsirūpinusi suspausto oro nardymo aparatais, hidrokostiumais, kompresoriumi pripildyti akvalangus oru, ežektoriumi plauti gruntui po vandeniu. Motorinis ežektorius buvo sumontuotas ant

pontono, kuris naudotas ir nuleisti narams vandeniu.

Pirmojo tyrimų sezono metu buvo įvertinta tilto liekanų būklė, atlikti pradiniai inventorizacijos ir tyrimo darbai po vandeniu. Vienu iš programos uždavinių buvo atitinkamų tyrimo ir fiksacijos metodų pritaikymas šiame objekte ir narų ekipos darbo organizavimas turint omenyje žemą vandens temperatūrą ežero gelmėje.

Tyrimai buvo pradėti ežero dugne nužymėjus teorinę tilto ašį tarp pusiasalio ir salos ir jos pagrindu padalijus visą plotą į juostas ir tyrimo kvadratus. Sąlyginė tilto ašis buvo nužymėta naudojant teodolitą ir plūdurus, pririštus prie keliolikos polių. Ežero dugne ši ašis buvo paženklinta dideliais kuolais, sukaltais kas 20 m, pradedant nuo nulinio punkto, pažymėto kuolu pusiasalio krante. Kuolai ežero dugne naudojami kaip pagalbiniai reperiai. Dalijant ežero dugną juostomis ir kvadratais, buvo taikoma įprasta povandeniniuose archeologiniuose tyrimuose metodika. Nuo išilginės ašies skersai jos mediniais kuolais buvo pažymėtos 4 m pločio juostos, sudalytos į 4x4 m dydžio kvadratus. Po du į abi puses nuo ašies, 4x4 m dydžio kvadratai apėmė visą buvusio tilto plotį. Toliau nuo jų tilto liekanų jau nerasta. Juostų numeracija pradėta nuo nulinio punkto Šventorkalnio pusiasalio krante ir tęsta Pilies salos kryptimi. Juostos buvo sužymėtos lotyniškais, o kvadratai numeruoti arabiškais skaitmenimis, pradedant kiekvienoje juostoje skaičiumi 1. 1995 m. tyrimams ežero dugne buvo pažymėtos trys juostos - XVI - 60-64 m atstumu nuo pusiasalio, XVII - 64-68 m atstumu ir XXVI - per 100-104 m nuo pusiasalio. Kiekviena buvo sudalyta į 4 kvadratus.

Tilto liekanų inventorizacija buvo atlikta XVI ir XVII juostose, tuo tarpu XXVI juostoje, 3 ir 4 kvadratuose, 12 m^2 plote buvo tyrinėtas dugno nuosėdų sluoksnis. XVI ir XVII juostose rasta 19 statmenų ir pasvirusių polių, iškilusių aukščiau dugno nuo 23 iki 915 cm. Didesnė jų dalis (16) buvo stačiakampio pjūvio, nuo 15 iki 41 cm dydžio kraštinėmis, o trys likę netašyti - 23,32 ir 36 cm skersmens. Ten pat buvo rastos 6 sijos, padrikai gulinčios dugne. Šių reliktų planigrafinė analizė dar neleidžia kalbėti apie galimą tilto konstrukciją. Dugno sluoksniai XXVI juostoje buvo "kasinėti" naudojant ežektorių, kuris stovėjo ant pontono, pritvirtinto virš tyrinėjamos vietos. Sluoksniai buvo ištirti 2x2 m dydžio perkasose, pažymėtose dugne

Pav.31 Žeberklas ir geležinis bombardos sviedinys, rasti po vandeniu Platelių ežere, šalia senojo tilto liekanų
Fig.31. Harpoon and cannon ball from lake Plateliai

tokio pat dydžio rėmais, kurie kartu ženklino ir perkasos ribas. Trijose tyrinėtose perkasose tarp įvairios konsistencijos dumblo sluoksnių buvo rastas skiedrų sluoksniukas, likęs, matyt, iš tilto statybos laikų. Radinius sudarė tik keletas puodų šukių išplautu paviršiumi, datuojamų vėlyvaisias viduramžiais.

Povandeniniai archeologiniai 1995 m. tyrimai Plateliuose buvo pradedamieji ir bus tęsiami ateityje, bendradarbiaujant Torūnės ir Klaipėdos universitetams.

Birutė Salatkienė

Gerbeniškės (Kelmės r.) akmens su kumeliuko pėda aplinkos žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai

1995 m. pavasarį Kurtuvėnų regioninio parko rekreacijos inžinierius Darius Ramančionis organizavo jaunimo Ramuvos stovyklą prie Juodlės ežero Kelmės rajone. Šios stovyklos programoje buvo numatyta archeologijos diena, kurios tikslas buvo atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus Gerbeniškės akmens su pėda aplinkoje. Tyrinėjimai vykdyti 1995 m. liepos 27 d.

Gerbeniškės akmenį D.Ramančioniui parodė vietiniai žmonės. Akmuo yra Gerbeniškės miške, į V nuo kelio Šiauliai-Užventis. Ant gana aukštos kalvos iš viso yra trys ypatingi akmenys. PV jos šlaite, apie 12 m žemiau viršūnės, yra jau minėtas akmuo su kumeliuko pėda. Priešingame, ŠR šlaite, už 60 m nuo pastarojo, irgi maždaug 12 m žemiau kalvos viršūnės, yra dar du plokšti akmenys su išilginiais grioveliais ir plyšiais. Grioveliai yra apie 5 cm gylio, plyšiai gilesni, vienas siekia 75 cm gylį. Šie du akmenys guli įstrižai šlaito ir, atrodo, jau išjudinti iš savo pirminės vietos. Maždaug už 100 m į ŠV nuo kalvos, nuo akmens su kumeliuko pėda, yra mažas miško upeliukas, prie kurio yra Kivilių šaltiniai.

Apžiūrėjus visus tris akmenis, buvo nutarta patyrinėti akmens su kumeliuko pėda aplinką. Šis akmuo guli ar, gali būti, įkastas statokame